

Asia Tekijänoikeus tietokoneohjelmiin

Hakija Syyttäjä J

Annettu 20.05.2003

LAUSUNTOPYYNTÖ

Syyttäjä J (jäljempänä hakija) on 17.02.2003 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeudesta tietokoneohjelmiin. Lausuntopyyntö liittyy rikosasiaan, jossa hakija on nostanut syyteen valtakunnansyyttäjän määräyksestä.

Selostus asiasta

Hakija kertoo, että hänen syyteharkinnassaan on ollut poliisin tutkima asiakokonaisuus, jossa epäiltyinä rikosnimikkeinä ovat mm. yritysvakoilu ja tekijänoikeusrikos. Hakija toimii jutussa syyttäjänä valtakunnansyyttäjän syyttäjänmääräyksen perusteella.

Epäiltyinä ja nyttemmin jo syytettyinä on kahdeksan luonnollista henkilöä sekä oikeushenkilön rangaistusvastuun osalta S Oy -niminen oikeushenkilö. Väitetyt rikokset on tehty viimeksimainitun yhtiön toiminnassa. Asianomistajana jutussa ovat B Ky - ja L Oy -nimiset yhtiöt.

B Ky

B Ky toimii vesilaitosautomaatio-alalla toimittaen kokonaisia automaatiojärjestelmiä mm. kunnallisten vesilaitosten tai vesilaitosyhtiöiden käyttöön.

B Ky:n automaatiojärjestelmät pohjautuvat A-konsernin toimittamaan M-käytönvalvontajärjestelmään. Järjestelmä on tarkoitettu tyypillisesti sähkön-, lämmön-, veden- ja kaasunjakelun ohjaukseen ja valvontaan. Asiakassovelluksien nopean tuottamisen varmistamiseksi järjestelmä sisältää tietyn toimintokirjaston, joka puolestaan sisältää yleisimmät toiminnot erilaisille sovellusalueille. Asiakaskohtainen järjestelmä luodaan valitsemalla halutut toiminnot kirjastosta.

B Ky:n toiminnassa on mainittua toiminto- l. työkalukirjastoa kehitetty nimenomaan vesilaitosautomaatiosovelluksia varten. Yhtiössä on luotu kokonaan uudet työkalut, joita apuna käyttäen asiakkaan automaatiosovellus osaltaan luodaan.

Tällainen työkalu esiintyy yhtiön tietokannassa pic-päätteisenä tiedostona. Sen ilmenemismuotona lopullisessa järjestelmässä on valvomotietokoneen päätteellä näkyvä kuva, esim. pumpun kuva.

Lausuntopyynnössä todetaan, että jutun poliisitutkinnan ja käsittelyn aikana on herännyt kysymys siitä, ylittääkö tällainen yksittäinen työkalu eli pic-tiedosto tietokoneohjelmalta vaadittavaan teostasoon.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetään samojen pic-tiedostojen osalta seuraavat kysymykset:

1) Ovatko b_vent1.pic, b_opwin1.pic, b_opwins.pic ja b_opwinr.pic tekijänoikeuslain tarkoittamia tietokoneohjelmia?

2) Jos vastaus kohtaan 1 on kielteinen, suojataanko mainittuja tiedostoja yksittäisinä muutoin tekijänoikeuslain säännöksin? (luettelosuoja)

3) Jos vastaus kohtaan 2 on kielteinen, suojataanko mainittuja tiedostoja 45 erilaisen tiedoston joukkona eli ns. yhdyskuntakirjastona muutoin tekijänoikeuslain säännöksin? (luettelosuoja)

Lausuntopyynnön liitteenä ovat mainittujen pic-tiedostojen koodit paperimuodossa.

Pic-tiedostoja koskevan rikosasian asianomistaja on B Ky sekä vastaajina kuusi luonnollista henkilöä ja S Oy.

L Oy

L Oy toimii niin ikään vesilaitosautomaatioalalla. Yhtiö toimittaa valvomo- ja raportointisovelluksia. Ensimmäinen on tehty I -nimiseen ohjelmaan ja viimeinen -ohjelmaan.

Esitutkinnan yhteydessä tehdyssä kotietsinnässä S Oy:n toimitusjohtajan työpöydältä on löydetty lausuntopyynnön liitteenä olevat tulosteet tiedoston LABKO.mbd moduuleista "Raportit", "Systeemi", "Trendit" ja "Tuo historiat". L Oy:n mukaan näissä moduuleissa on kyse L Oy:ssä tehdystä A-sovelluksen lähdekoodista.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetään mainittujen moduulien osalta seuraavat kysymykset:

1) Onko kyseessä tekijänoikeuslain tarkoittama tietokoneohjelma?

2) Jos vastaus kohtaan 1 on kielteinen, suojataanko kyseistä lähdekoodia muutoin tekijänoikeuslain säännöksin? (luettelosuoja)

Lausuntopyynnön liitteenä ovat edellä mainittuja moduuleja koskevat paperitulosteet.

Asianomistajana tässä asiassa on L Oy ja vastaajina kaksi luonnollista henkilöä sekä S Oy.

Lausuntopyynnössä todetaan vielä, että asia on rikosasiana vireillä kärjäoikeudessa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että sille esitettyihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää perehtymistä kyseessä oleviin tietokoneohjelmiin. Hakijan kysymyksiin vastaaminen edellyttää sen selvittämistä, mitä tietokoneohjelmalla teoksena tarkoitetaan. On selvítettävä, ovatko lausuntopyynnössä tarkoitetut pic- ja LABKO.mbd -tiedostot teoksia ja jos ovat, niin myös se, mitä niissä teoksena suojataan. Asian ratkaisemiseksi tarvitaan ohjelmoinnin asiantuntijaa. Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt asian käsittelemiseksi lausunnon tekninen konsultti Seppo Pietikäiseltä Hewlett-Packard Oy:stä.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Teos-käsitteestä ja tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teoksen tekijänoikeus. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin esimerkkiluettelon mukaisena teoslaajana. Pykälän 2 momentin mukaan selittävää piirustusta ja tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Myös teoksen osan on itsenäistä tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostason.

Jokin aineisto voi saada kokonaisuutena teoksena suojaa, vaikka kaikki aineiston osat eivät teosyhteydestään irrallisina tarkasteltuina yltäisikään teostason. Esimerkiksi kokoelmat voivat olla suojattuja tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla omaperäisyyttä osoittavan aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella, vaikka kokoelmaan sisältyvät yksittäiset aineistot eivät sellaisinaan suojaa nauttisikaan. Se seikka, että tietty aineisto kokonaisuutena on teos, ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sitä, että kaikki tuon aineiston osat teosyhteydestään irrallisina tarkasteltuna olisivat teoksia ja saisivat tekijänoikeussuojaa, sillä, kuten todettu, myös teoksen osan on yllettävä teostason ollakseen tekijänoikeussuojan

piirissä. Toisaalta tietyn aineiston yksittäinen osa voi olla tekijänoikeudella suojattu ilman, että aineisto kokonaisuutena osoittaa omaperäisyyttä.

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä.

Tietokoneohjelmiin sovellettuna yksinoikeus kappaleiden valmistamiseen merkitsee sitä, että esimerkiksi ohjelman tallentaminen tietokoneen muistiin tai tietovälineelle edellyttää ohjelman oikeudenhaltijan lupaa. Levitysoikeus merkitsee oikeutta päättää ohjelmien kappaleiden myynnistä, vuokrauksesta, lainauksesta ja muusta levittämisestä yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeus syntyy aina lähtökohtaisesti teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle. Tietokoneohjelman tekijänä pidetään ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä (systeemin suunnittelija) tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä (ohjelmoija) taikka molempia.

Teos, kuten tietokoneohjelma, voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään tekijänoikeuslain 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta omasta osuudestaan. Tekijänoikeuslaissa ei ole yhteenliitettyjä teoksia koskevaa erityissäännöstä.

Tekijä voi luovuttaa tekijänoikeuslain 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeutensa ja tietyin rajoituksin myös tekijänoikeuslain 3 §:n mukaiset moraaliset oikeutensa teokseen toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle. Tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä on yleisiä säännöksiä tekijänoikeuden luovutuksesta. Niiden lisäksi tietokoneohjelmaa koskee tekijänoikeuslain 40 b §:n säännös, jonka mukaan tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle. Oikeuksien siirtyminen 40 b §:n mukaisesti tapahtuu vain, jollei toisin ole sovittu (tekijänoikeuslain 27 §:n 3 momentti).

Lain esitöiden mukaan tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle 40 b §:n säännöksen mukaisesti vain silloin, kun kyseessä on työ- tai virkasuhteesta johtuvien työtehtävien täyttäminen. Oikeuksien siirtyminen käsittää 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeudet, ja se pysyy voimassa myös työ- tai virkasuhteen päätyttyä. (hallituksen esitys eduskunnalle 161/1990 vp., s. 53—54) Jos työntekijä luo ohjelman tai osallistuu ohjelman luomiseen erillisestä toimeksiannosta normaalin toimenkuvansa ulkopuolella, oikeudet eivät siirry työnantajalle lain säännöksen nojalla, vaan ainoastaan erillisellä sopimuksella.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muunnellussa muodossa. Myös muuntelijan suorituksen on suojaa saadaksen osoitettava omaperäisyyttä. Muuntelijan tekijänoikeus muunnellaan ei rajoita tekijänoikeutta alkuperäiseen teokseen. Lain 4 §:n 2 momentissa puolestaan säädetään, että jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeuslain 43 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on lain 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tietokoneohjelmasta teoksena

Tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset sisällytettiin tekijänoikeuslakiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991), joka perustui vuonna 1990 annettuun hallituksen esitykseen (161/1990 vp.). Lakiehdotus perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin. Lainmuutoksessa otettiin huomioon samaan aikaan käsiteltävänä olleen tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa koskevan Euroopan yhteisöjen direktiiviehdotuksen keskeiset periaatteet. Euroopan yhteisöjen neuvosto antoi 14.5.1991 direktiivin tietokoneohjelmien

oikeudellisesta suojasta (91/250/ETY). Tekijänoikeuslakia muutettiin direktiivin säännösten mukaiseksi 1.1.1994 voimaan tulleella tekijänoikeuslain muutoksella (418/1993), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (211/1992 vp.).

Lainvalmisteluaineistossa tietokoneohjelmaa on luonnehdittu siten, että se on tietojenkäsittelytehtävän esitys sarjana käskyjä, jotka tietokoneen keskussuoritin noutaa keskusmuistista ja suorittaa (komiteanmietintö 1987:8, s. 41). Vuoden 1990 hallituksen esityksen mukaan "tietokoneohjelmaa voi luonnehtia joukoksi käskyjä, jotka saavat tietokoneen suorittamaan halutun toiminnan" (komiteanmietintö 1987:8, s. 50).

Tekijänoikeudella suojataan vain sellaisia tietokoneohjelmia, joita voidaan pitää teoksina. Teoksena pidettävässä tietokoneohjelmassa ilmenee sen tekijän luova ja omaperäinen panos. Vuoden 1987 komiteanmietinnön mukaan luovuus ja omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelmoijan tekemisissä valinnoissa eri ratkaisuvaihtoehtojen välillä. Jos tietojenkäsittelyongelmaan on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelmoitsijan omaperäistä luovaa panosta eikä siten ylitä teoskynnystä. Mietinnössä tällaisen tilanteen arvellaan olevan käytännössä kuitenkin harvinainen. Teostasoon eivät mietinnön mukaan yllä myöskään yksinkertaiset ohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammatilliselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut. (komiteanmietintö 1987:8, s. 177)

Vuoden 1990 hallituksen esityksessä todetaan, samantyyppisesti kuin vuoden 1987 komiteanmietinnössä, että tietokoneohjelman omaperäisyys ilmenee ensi sijassa ohjelman tekijän tekemisissä valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa. Jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa vain yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten vaatimusten sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelman tekijän luovaa ja omaperäistä panosta. Yleensä kuitenkin tietojenkäsittelyongelmaan on useita ohjelmallisia ratkaisuja. (hallituksen esitys 161/1990 vp., s. 50) Esityksen mukaan yleinen käsitys ohjelmien tuottajien keskuudessa oli, että suurin osa markkinoilla olevista ohjelmista oli siinä määrin laajoja ja monimutkaisia, että niiden ohjelmallisessa toteuttamisessa ilmeni ohjelmien tekijöiden suojaan yltävä panos (hallituksen esitys 161/1990 vp., s. 16).

Vuoden 1987 komiteanmietinnön mukaan ne algoritmit, periaatteet ja ideat, jotka ovat tietokoneohjelman perustana, eivät ole suojattuja sellaisinaan. Niitä saa kuka tahansa käyttää omassa ohjelmassaan. Tekijänoikeus ei siis anna yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan ainoastaan näiden omaperäiseen ja luovaan ilmaisumuotoon. (komiteanmietintö 1987:8, s. 177-178) Sama on todettu myös vuoden 1990 hallituksen esityksessä. Esityksen mukaan suoja kohdistuu ohjelmaan sinänsä, ei ideoihin. Esityksessä on mainittu suojan ulkopuolelle

jäävänä myös tietokoneohjelman perustana oleva systeemi ja logiikka. Esityksen mukaan tietokoneohjelman arvokkain ja eniten luovuutta osoittava osa voi joskus olla ohjelman perustana oleva systeemi-idea. Yleisten periaatteiden mukaan sitä ei kuitenkaan suojata tekijänoikeudella. Tätä on toisinaan pidetty tekijänoikeussuojan heikkoutena. Esityksen mukaan se, että tekijänoikeus ei monopolisoi ideoita, tekee tekijänoikeuden soveltamisen tietokoneohjelmiin joustavaksi. Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä, mutta edistää samalla kilpailua jättämällä ideat ja periaatteet kaikkien käytettäviksi. Ideoitten ja periaatteiden yleinen ja automaattinen monopolisointi vaikeuttaisi ohjelmistoteollisuuden toimintaa ja jarruttaisi kehitystä. Esityksessä todetaan, että rajoitettua suojaa ideoille antavat muun muassa liikesalaisuuksia koskevat säännökset. (hallituksen esitys 161/1990 vp., s. 16-17 ja 50)

Tekijänoikeudella suojataan tietokoneohjelmaa riippumatta siitä, missä muodossa tai minkälaisella alustalla se ilmenee. Siten sekä alkukieliset että konekieliset ohjelmat ovat suojattuja. Alkukielinen ohjelma voi olla esimerkiksi painettu kirjaan tai muutoin graafisesti reprodusoitu ja konekielinen ohjelma tallennettuna esimerkiksi levykkeelle, magneettinauhalle tai integroidulle piirille. (hallituksen esitys 161/1990 vp., s. 50)

Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivin 91/250/ETY johdanto-osan mukaan direktiivissä tietokoneohjelmalla tarkoitetaan missä tahansa muodossa olevaa ohjelmaa, laitteistoon sisältyvät ohjelmat mukaan lukien. Käsite sisältää myös tietokoneohjelman kehittämiseen tähtäävän valmistelevan suunnittelutyön, jos valmisteleva työ on luonteeltaan sellaista, että sen tuloksena voi myöhemmässä vaiheessa olla tietokoneohjelma. Edelleen johdannossa todetaan, että niihin arviointiperusteisiin, joita sovelletaan ratkaistaessa, voidaan tietokoneohjelmaa pitää omaperäisenä teoksena, ei tule sisällyttää ohjelman laatua tai esteettistä arvoa koskevia seikkoja. Ainoastaan tietokoneohjelman ilmaisumuotoa suojataan. Ideat ja periaatteet, jotka sisältyvät ohjelman eri osiin, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa direktiivin mukaista tekijänoikeudellista suojaa. Tämän tekijänoikeudellisen periaatteen mukaisesti siinä laajuudessa kuin logiikka, algoritmit ja ohjelmointikielet sisältävät ideoita ja periaatteita, nämä ideat ja periaatteet eivät saa direktiivin mukaista suojaa.

Direktiivin 1 artiklan 1 kohdan mukaan tietokoneohjelmille on annettava tekijänoikeudellista suojaa Bernin yleissopimuksessa tarkoitettuina kirjallisina teoksina. Tietokoneohjelmilla tarkoitetaan myös valmistelemaan suunnitteluun liittyvää aineistoa. Artiklan 2 kohdan mukaan suoja koskee kaikkia tietokoneohjelman eri ilmaisumuotoja. Artiklan 3 kohdan mukaan tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa sitä, suojataanko ohjelmaa. Direktiivin 4 artikla sisältää säännökset tietokoneohjelman tekijänoikeuden haltijan yksinöi-

keuksista. Yksinoikeudet käsittävät artiklan a)-alakohdan mukaan tietokoneohjelman tai sen osan pysyvän tai tilapäisen toisintamisen millä tavoin ja missä muodossa tahansa.

Vuoden 1992 hallituksen esityksen (hallituksen esitys 211/1992 vp.) mukaan direktiivin 1 artiklan 3 kohdan tarkoituksena on varmistaa, että ohjelmiin sovelletaan niiden omaperäisyyttä arvioitaessa samoja kriteereitä kuin muihinkin teoksiin. Ohjelmilta ei siten tule edellyttää suurempaa omaperäisyyttä kuin muilta teoslajeilta.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että direktiivin tietokoneohjelmien teosarvioinnille asettamat lähtökohdat ovat samat kuin mitä Suomessa on vakiintuneesti teosarvioinnissa sovellettu: teos saa suojaa omaperäisyyden perusteella. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa. Ainoastaan ilmaisumuotoa suojataan.

Tietokoneohjelmia koskevaa oikeuskäytäntöä

Tietokoneohjelmia koskevasta suomalaisesta oikeuskäytännöstä voidaan mainita korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu 1996:43. Asiassa oli kyse siitä, että ATK-alalla toimivan osakeyhtiön toimitusjohtaja oli yhtiön palveluksessa ollessaan luonut tietokoneohjelmiston. Kun yhtiön tavanomaiseen toimintaan oli kuulunut tietokoneohjelmistojen myynti ja toimitusjohtajan tehtävänä yhtiössä oli ollut ohjelmiston luominen, tekijänoikeus tietokoneohjelmistoon oli taloudellisten oikeuksien osalta siirtynyt yhtiölle.

Korkein oikeus ei katsonut ohjelmiston tekijänoikeuslain vastaiseksi käyttämiseksi sitä, että toimitusjohtaja oli luovuttanut ohjelmiston lähdekoodin eli alkukielisen kappaleen toiselle saman alan yritykselle ohjelmistokappaleiden valmistusta ja levitystä varten. Luovuttaessaan tietokoneohjelmien lähdekieliset koodit edustamansa yhtiön puolesta toiselle yritykselle käytettäväksi uusien kappaleiden valmistukseen ja levitykseen toimitusjohtaja ei ollut valmistanut teoksesta kappaleita tai saattanut teosta yleisön saataviin levittämällä sen kappaleita yleisön keskuuteen taikka muutoin tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla käyttänyt teosta. Toimitusjohtaja ei siten ollut loukannut edustamalleen yhtiölle kuuluvaa tekijänoikeutta tietokoneohjelmiin. Hän oli kuitenkin osakeyhtiölain 15 luvun 1 §:n nojalla velvollinen korvaamaan osakeyhtiölle aiheuttamansa vahingon.

Missään korkeimman oikeuden tietokoneohjelmia koskevissa ratkaisuissa ei ole tiettävästi käsitelty tietokoneohjelman teoskynnyksen ylittymistä.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokoneohjelmiin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä aikaisemmin esimerkiksi lausunnoissaan 1989:7, 1993:12, 1996:3, 1997:12, 1997:18, 1998:16, 1998:19 ja 1999:4. Esi-

merkiksi lausunnossa 1989:7 pidettiin teoksena tietokoneohjelmaa, jonka ohjelmakoodi sisälsi yhteensä noin 17 500 käskyriiviä eli noin 300 A4-kokoista sivua paperitulostetta. Ohjelmallisten ratkaisujen toteuttamiseksi olisi ollut käytettävissä useita eri vaihtoehtoja. Ohjelman eri osissa käytetyt ratkaisut olivat omaperäisiä. Tämän vuoksi tekijänoikeusneuvosto katsoi, että tietokoneohjelma oli itsenäinen ja omaperäinen, tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Lausunto on annettu ennen kuin tekijänoikeuslaki sisälsi nimenomaisia säännöksiä tietokoneohjelmista.

Lausunnossa 1997:12 tekijänoikeusneuvosto katsoi kirjalliseksi teokseksi tietokoneohjelman, joka oli toteutettu leipomotuotteiden valmistusta ohjaavan logiikkalaitteen ohjelmointikielellä ja jonka avulla sovitettiin yhteen leipomotuotteiden valmistuslinjaan kuuluvien laitteiden toiminnot ja ohjattiin tuotantolinjaa. Ohjelma sisälsi 140 käskyriiviä eli kuusi A4-kokoista sivua.

Lausunnossa 1996:3 tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei tietokoneohjelmalla tehdyn tarjouslaskenta- ja laskutusohjelmasonvelluksen osa ollut riittävän omaperäinen ja itsenäinen saavuttaakseen teostason. Kyseessä oleva käskysarja oli muodostettu lähinnä käyttöohjekirjan mukaisesti tietokoneohjelman ominaisuuksia hyödyntäen. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi tehdyt valinnat eivät osoittaneet sellaista luovuutta ja omaperäisyyttä, etteikö joku toinen olisi voinut päätyä samantyyppiseen lopputulokseen käyttäessään samaa tietokoneohjelmaa kyseessä olevan tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisussa tehdyt määrittelyt olivat neuvoston mukaan pikemminkin lopputuloksen sanelemia ja siten osoitus lähinnä tietojenkäsittelyongelman mekaanisesta ratkaisemisesta.

Tiedosto tai tietokanta luettelona

Teosten ja tietojen kokoaminen tiedostoksi tai tietokannaksi voi vaatia suuria investointeja ilman, että lopputulos ylittäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi kuitenkin saada tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista suojaa. Kyseisen pykälän mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti ja/tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Suoja-aika on 15 vuotta työn valmistamis- tai yleisön saataviinsaattamisvuodesta.

Lainvalmistelutöiden mukaan luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa

ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä kuitenkin ovat niitä lähellä (komiteanmietintö 1957:5, s. 33).

Tiedostoa voidaan pitää tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1. kohdan säännöksessä tarkoitettuna työnä, jos siinä on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Tällaiset työt saavat ko. säännöksen mukaista ns. luettelosuojaa. Suoja voi kohdistua myös tiedoston osaan, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja.

Tiedosto on puolestaan suojattu tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2. kohdan mukaisella tietokantasuojalla silloin, kun se täyttää kyseisessä lainkohdassa säädetyt suojan edellytykset eli kun sen sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa investointia. Huomattava investointi voi muodostua esimerkiksi tietokannan sisällön varmistamiseksi tehdystä huomattavasta rahallisesta panostuksesta.

Tekijänoikeuslain 49 §:n mukainen suoja tulee työn valmistajan hyväksi. Työn valmistajana pidetään yleensä sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka on taloudellisesti vastuussa työn kokoamisesta. Suoja voi siten alun perin kuulua myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2. kohdan nojalla suoja saavia tietokantoja koskee tekijänoikeuslain 40 b §:n säännös, jonka mukaan tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokantaan siirtyy työnantajalle. Oikeuksien siirtyminen 40 b §:n mukaisesti tapahtuu vain, jollei toisin ole sovittu (27 §:n 3 momentti). Työnantajalla voi jo alun perin olla oikeus luettelon 49 §:n perusteella luettelon valmistajana.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan (esim. lausunnot 2001:5, 2000:9, 1996:15, 1996:1 ja 1995:1). Jotta jokin työ olisi saanut tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukaista luettelosuojaa, on siihen täytynyt yleensä sisältyä vähintään satoja tai tuhansia yhdisteltyjä tietoja.

Käyttöoikeus tietokoneohjelmaan

Laillisesti hankitun tietokoneohjelman käyttöoikeudesta on otettu säännökset tekijänoikeuslain 25 j ja 25 k §:ään. Vastaavat säännökset sisältyvät myös tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annettuun direktiiviin. Tietokoneohjelman käyttöoikeuden sisältö ja laajuus voidaan määritellä ohjelman oikeudenhaltijan ja käyttäjän välisellä sopimuksella. Tekijänoikeuslain 25 j §:n 2 ja 3 momentin sekä 25 k §:n mukaista tietokoneohjelman käyttöä ei kuitenkaan voida rajoittaa sopimuksella.

Laillisesti hankitusta tietokoneohjelmasta saa 25 j §:n 1 momentin mukaan valmistaa ohjelman käytön edellyttämät kappaleet sekä tehdä ohjelmaan käytön edellyttämät muutokset ja virheiden korjaukset. Laillinen käyttäjä saa 2

momentin mukaan valmistaa ohjelmasta käytön kannalta tarpeellisen varmuuskappaleen. Lisäksi hän saa 3 momentin mukaan ohjelman tietokoneen muistiin lukemisen tai ohjelman näyttämisen, ajamisen, siirtämisen tai tallentamisen yhteydessä tarkastella, tutkia tai kokeilla tietokoneohjelman toimintaa niiden ideoitten ja periaatteiden selvittämiseksi, jotka ovat ohjelman osan perustana. Sopimuksella ei voida rajoittaa 2 ja 3 momentin mukaista käyttöä. Sopimuksella ei voida myöskään rajoittaa sellaista 25 k §:ssä sallittua ohjelman koodin kopioimista ja sen muodon kääntämistä, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuus itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä, jos nämä toimenpiteet ovat välttämättömiä sellaisten tietojen hankkimiseksi.

Lausuntopyynnössä tarkoitettut lähdekoodit

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sillä on asiaa käsitellessään ollut käytettävissään lausuntopyynnössä tarkoitettut lähdekoodit.

LABKO.mbd -tiedoston sisältämä lähdekoodi on pituudeltaan yhteensä 15 A4-kokoista sivua. Tästä Raportit-moduuli käsittää 123 riviä ja kolme A4-sivua, Systeemi-moduuli 44 riviä ja hieman yli yhden A4-sivun, Trendit-moduuli 220 riviä ja neljä ja puoli A4-sivua sekä Tuo historiat -moduuli 209 riviä ja samoin neljä ja puoli A4-sivua.

Pic-tiedostot ovat puolestaan seuraavanlaisia. Tiedosto b_vent1.pic sisältää lähdekoodia yhteensä hieman yli viisi A4-kokoista sivua. Lähdekoodin rivejä ei ole numeroitu, mutta koodi sisältää noin 200 riviä.

Tiedosto b_opwin1.pic sisältää lähdekoodia kaksi A4-sivua. Lähdekoodin rivejä ei ole numeroitu, mutta koodin pituus on noin 100 riviä.

Tiedosto b_opwins.pic sisältää lähdekoodia noin puolitoista A4-sivua. Lähdekoodin rivejä ei ole numeroitu, mutta koodin pituus on alle 100 riviä.

Tiedosto b_opwinr.pic sisältää lähdekoodia viisi A4-sivua. Lähdekoodin rivejä ei ole numeroitu, mutta koodin pituus on noin 200 riviä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, se on hankkinut asiantuntijalausannon lausuntopyynnössä tarkoitettun asian käsittelemiseksi. Neuvoston käytössä olleen tiedon mukaan molemmissa tapauksissa (B Ky:ssä laaditut .pic-tiedostot, L Oy:ssä laaditut LABKO.mbd- tiedoston moduulit) olisi kyse itsenäisestä ohjelmointityöstä. Ohjelmista ensiksi mainitut eli pic-tiedostojen sisältämät lähdekoodit on kirjoitettu käyttäen jonkin määrittelemättömän S-järjestelmän skriptauskieltä. Toinen ohjelma eli LABKO.mbd-tiedoston sisältämä lähdekoodi on kirjoitettu käyttäen jotakin Basic-kielen variaatiota. Molemmissa tapauksissa on kyse pienen tietojenkäsittelyongelman ratkaisusta toisistaan poikkeavissa ympäristöissä. Ohjelmat ilmeisimminkin ratkaisevat jonkun oleellisen IT-

teknisen ongelman niissä järjestelmissä, joissa ohjelmia käytetään. Kumpikin ohjelmista on selkeästi henkilökohtaisen, luovan työn tulos, eivätkä minkään automatisoidun prosessin (ns. ohjelmageneraattori) luomia. Kumpikin ohjelmista on vaatinut tekijöiltään tuntien, mahdollisesti usean päivän työpanoksen. Neuvoston käyttämän asiantuntijan käsityksen mukaan molemmat lähdekoodit ovat tekijänoikeudella suojattuja.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Päätelmiä

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että tietokoneohjelman perustana oleva idea tai ajatus ohjata tai valvoa esimerkiksi sähkön-, veden-, kaasun- tai lämmönjakelua, ei ole tekijänoikeudella suojattu. Myöskään tämän idean toteuttamiselle välttämättömät seikat eivät sellaiseenaan ole tekijänoikeudella suojattuja. Tällaisina välttämättömyyksinä voidaan pitää esimerkiksi tietokoneohjelman jakautumista idean toteuttamiseksi pakollisiin osiin, kuten sähkön- tai vedenjakelun raportoinnin toteuttaviin osa-alueisiin. Edellä todettu mahdollistaa sen, että markkinoilla voi samanaikaisesti olla useita saman toiminnallisuuden toteuttavia omaperäisiä tietokoneohjelmia.

Myöskään tietokoneohjelmassa käytetyt tietojenkäsittelytehtävien standardit ratkaisut eivät saa tekijänoikeussuojaa, vaikka tietokoneohjelma kokonaisuutena olisikin omaperäinen ja siten tekijänoikeussuojan piirissä. Jos esimerkiksi tietokoneohjelman osa, joka toteuttaa sähkön- tai vedenjakelun raportoinnin, on yleisesti ohjelmoinnissa käytetty ratkaisu, se ei ole tekijänoikeudella suojattu.

Myöskään tietokoneohjelman lähdekieliseen koodiin liitetyillä kommentteilla, kuten "Ok, huonoa ohjelmointia, myönnetään" (LABKO-mbd -tiedoston moduuli Tuo historiat, rivi 174), ei ole merkitystä tietokoneohjelman teosharkinnassa. Myöskään koodin layoutilla, kuten tabuloinneilla, kommenttien jälkeisillä välilyönneillä, käskyjen rivityksellä taikka isojen tai pienien kirjaimien käytöllä ole merkitystä arvioitaessa lähdekoodin teostasoa.

Tekijänoikeus syntyy teoksen tekijälle tai tekijöille eli sille, jonka luova panos teoksessa ilmenee.

Se, mitä tietokoneohjelmassa teoksena suojataan, vaikuttaa luonnollisesti siihen, milloin kaksi tietokoneohjelmaa on katsottava saman tietokoneohjelmateoksen kappaleiksi taikka tietokoneohjelma toiseen verrattuna itsenäiseksi teokseksi. Koska tietokoneohjelma saa suojaa omaperäisyyden perusteella ja vain tietokoneohjelman ilmaisumuotoa suojataan, nämä seikat on asetettava perusteeksi myös harkittaessa kahden

ohjelman samanlaisuutta tietokoneohjelmateoksina. Suoja ei vertailussa laajene ohjelman käyttötarkoituksesta johtuviin välttämättömyyksiin, yleisesti käytettyihin ratkaisuihin taikka ideoihin sellaisenaan. Tietokoneohjelmien vertailutilanteessa on huomattava, etteivät esimerkiksi pelkästään samansisältöiset kommentit, samanlaiset tabuloinnit tai muut vastaavat seikat tee kahta eri tietokoneohjelmaa saman teoksen kappaleiksi. Toisaalta käskyjen rivityksellä, tabuloinneilla, kommenttien sisällöllä taikka isoilla tai pienillä kirjaimilla operoimisella ei tietokoneohjelmateoksen kopiosta tule omaperäisyyttä osoittava muunnelma taikka itsenäinen teos.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että lausuntopyynnössä tarkoitettut lähdekoodit saavat tekijänoikeussuojaa tietokoneohjelmoina jos ja siltä osin kuin niiden ilmenemismuoto on omaperäinen. Omaperäisyyden kriteerejä on pohdittu edellä. Omaperäisyys ilmenee ennen kaikkea ohjelman tekijän valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa. Jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei ratkaisu ilmennä omaperäisyyttä. Suojaa ei saa yksinkertainen ohjelma, joka koostuu sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut. Yleisesti teosharkinnassa käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo muun muassa sen käytettävissä olleen asiantuntijalausunnon perusteella, että lausuntopyynnössä tarkoitetut lähdekoodit eli B Ky:n toiminnassa laaditut b-vent1.pic -, b-opwin1.pic -, b-opwins.pic- ja b-opwinr.pic -tiedostojen sisältämät lähdekoodit sekä L Oy:n toiminnassa laaditut, LABKO.mbd -tiedoston sisältämät lähdekoodit ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne saavat tekijänoikeussuojaa tietokoneohjelmina tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla. Ohjelmat ovat siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan piirissä.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Ahti Vääntinen, Stig Henriksson, Tiina Ryhänen, Kai Nordberg ja Risto Ryti.